

С.А. Гузун, заведуючий предметно-цикловою коміссією хірургічних дисциплін Одеського обласного базового медичного училища; О.В. Гузун, к.м.н., Н.И. Храменко, к.м.н., ГУ «Інститут глазних захворювань і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України»

Эффективность применения диетической добавки Нутроф® Тотал у студентов медицинского училища с астенопией на фоне вегетативной дисфункции

В современных условиях ряд факторов внешней среды, интенсификация и перестройка методов обучения (Капустина Г.Ю., 2003; Киссельман И.Ф., 2013), малоподвижный образ жизни (Иванова С.Ю. и соавт., 2014), компьютеризация приводят к увеличению количества заболеваний и функциональных нарушений отдельных органов и систем у студентов. Качественная профессиональная подготовка невозможна без активной учебно-трудовой, познавательной деятельности, что требует от студентов мобилизации воли, психофизических и духовных сил.

Астенопия (от греч. asthenes – слабый и ops – глаз) является главным звеном в т. н. синдроме информационной усталости. По данным отечественных и зарубежных источников, она встречается у 60-90% пользователей дисплеев (Жаров В.В., 2004). Случаи астенопии, при которых не происходит восстановление зрительных функций (во время отдыха), могут спровоцировать тяжелые последствия. У лиц с астенопией развиваются как местные вегетативные расстройства – на уровне зрительного анализатора (нарушение в аккомодационно-конвергентно-зрачковой системе), так и центральные – снижение активности ориентировочных реакций, неустойчивое психоэмоциональное состояние (Шелегина А.В., 2010), зрительное перенапряжение, способствующее развитию близорукости (Ермолаев В.Г., 2008).

Симптоматически астенопия проявляется субъективными ощущениями: периодическое затуманивание и нечеткость зрения при разглядывании мелких объектов, резь и боль в глазах, висках, надбровных дугах, светобоязнь, блефароспазм.

По существующей классификации А.И. Дашевского астенопию подразделяют на следующие виды: аккомодационная, мышечная, смешанная, нервная, симптоматическая (табл. 1). Наиболее часто встречается аккомодационная астенопия. Она делится на три группы: рефракционная, спазматическая, астеническая (при ослаблении цилиарной мышцы и нарушении ее иннервации при соматических заболеваниях).

Вегетативные расстройства являются одной из актуальных проблем современной медицины. Синдром вегетативной дисфункции (СВД), согласно Международной классификации болезней, принадлежит к группе нарушений и расстройств нервной системы.

СВД страдают до 90% подростков и людей активного возраста (Беляева Л.М., 2003; Вейн А.М., 2003; Звездина И.В., 2003). СВД обнаруживают у 31% студентов. До сих пор нет единого мнения о патогенезе нарушений тонуса сосудов при СВД. Данные последних лет свидетельствуют, что при СВД имеют место выраженные нарушения сосудистой регуляции и метаболизма. СВД может развиваться вследствие наследственной предрасположенности, на фоне гормональных перестроек организма (период полового созревания), при физических, умственных и эмоциональных перегрузках. Пациенты с СВД предъявляют астенические жалобы: при гипотензивном типе – слабость, вялость, сонливость, повышенная утомляемость, зябкость, потливость рук и ног, сальность кожи и угревая сыпь, потемнение в глазах при быстром вставании, иногда – обмороки на фоне низких цифр артериального давления (как правило, <100/60 мм рт. ст.). При этом астенические нарушения всегда ухудшают качество жизни студентов (снижение активности и трудоспособности вызывают уменьшение инициативности,

самостоятельности, знаний, умений, навыков, наблюдательности, мышления, памяти и творческого воображения); явление астенических расстройств является важным этапом в оценке здоровья студентов.

Сегодня хорошо известны свойства витаминов как биологических катализаторов, оказывающих влияние на обмен веществ, физическое и психическое развитие студентов и обеспечивающих защиту от неблагоприятных факторов окружающей среды. В настоящее время на рынке представлено большое количество мультивитаминных – препаратов, содержащих практически полный набор важнейших микронутриентов. Наше внимание привлек Нутроф® Тотал (Франция), являющийся биологически активной добавкой к пище, включающий витамины С и Е с антиоксидантными свойствами, микроэлементы Zn, Se, Cu, макулярные пигменты – лютеин 10 мг и зеаксантин 2 мг, незаменимые ω_3 -жирные кислоты, экстракт винограда Vitis vinifera (содержит 5% ресвератрола) и обладающий антиоксидантным, нейро-, кардио- и вазопротекторным действием.

Целью нашей работы было изучение эффективности применения диетической добавки Нутроф® Тотал курсом 4 месяца при аккомодационной астенопии, осложненной СВД, у студентов IV курса Одесского областного базового медицинского училища (ООБМУ).

Материал и методы

Нами проведено комплексное обследование 36 студенток IV курса ООБМУ в возрасте от 18 до 20 лет, имеющих астенические и астенические жалобы. Они были распределены на 2 группы: 1-я группа – 19 студенток, отказавшихся принимать какое-либо лечение; 2-я – 17 участниц, принимавших в течение 4 месяцев диетическую добавку Нутроф® Тотал. Все обследуемые по роду своей деятельности проводили перед экраном монитора более 6 ч в день, много читали, учили, запоминали, т. е. испытывали зрительное утомление – астенопию, а также имели астенические проявления (слабость, вялость, сонливость, повышенную утомляемость, зябкость, потливость рук и ног, потемнение в глазах при быстром вставании).

Учитывая наличие астенических и астенических жалоб, мы посчитали необходимым осуществить как офтальмологическое обследование, так и оценку уровня функционирования вегетативной нервной системы (ВНС).

Всем пациентам проводилась полная диагностика, включавшая тщательный сбор анамнеза и жалоб, офтальмологическое обследование (визометрия с коррекцией и без, рефрактометрия в условиях циклоплегии и без, кератометрия, пневмотонометрия, определение резервов аккомодации по методу Э.С. Аветисова,

биомикроскопия, офтальмоскопия, реоофтальмография (РОГ), где определяли RQ (%) – объемное пульсовое кровенаполнение глаза и α/t_1 (%) – показатель эластотонических свойств сосудов глаза.

При проведении исследования применялись следующие методы оценки СВД:

- Шкала оценки вегетативных расстройств, оценивающая 11 параметров.
- Вегетативный индекс Кердо (ВИК), который рассчитывается по формуле: $VIK = (1 - D/ЧСС) \times 100$, где D – величина диастолического давления; ЧСС – частота сердечных сокращений за 1 мин.

Визуальная аналоговая шкала астении (ВАШ-А) дает возможность получить количественную оценку субъективной тяжести состояния по трем параметрам: психическая астения, соматическая астения, нарушение социального функционирования. Шкала ранжирована от 0 (очень хорошее самочувствие) до 10 (чрезмерное истощение); более высокий балл свидетельствует о большей выраженности астении.

С помощью этих шкал возможно при минимальных затратах времени обследовать большое количество студентов. Следует отметить, что работа с опросниками не вызывает затруднений и позволяет студентам самостоятельно оценить уровень выраженности астении.

Всем наблюдаемым 2-й группы был рекомендован Нутроф® Тотал по 1 капсуле в день в течение 4 месяцев. Кроме того, всем участникам испытания были назначены комплексные превентивные мероприятия в виде нормализации режима дня, питания, устранения вредных привычек, увеличения продолжительности сна и включения утренней зарядки.

Результаты и обсуждение

До начала наблюдения у всех студентов было выявлено наличие астенопии. Признаки астении (повышенная утомляемость, недостаточная активность, снижение способности к концентрации внимания, раздражительность, ухудшение усвояемости учебного материала, нарушение сна), которые достоверно влияли на успеваемость, отмечали 89,5% пациентов 1-й группы и 88,2% – 2-й.

Выполненные обследования продемонстрировали положительную динамику зрительных функций и работы аккомодационного аппарата глаза, значимо выраженную в группе студентов, принимающих в течение 4 месяцев Нутроф® Тотал (2-я группа). Снижение отрицательного сферического компонента оптимальной коррекции отмечено в 31,7% (1-я группа) и 29,4% (2-я группа) случаев, в среднем на 0,27 дптр в обеих группах (табл. 2).

Отмечено улучшение функционального состояния аккомодационного аппарата глаза. Нормальные показатели резерва аккомодации восстановлены в 52,6% (на 0,16 дптр) и 70,6% (на 1,06 дптр, $p < 0,05$) случаев соответственно.

При осмотре глазного дна у всех студентов обеих групп был отмечен сосудистый спазм.

По данным РОГ, через 4 мес обследования значимых изменений кровообращения не зафиксировано, однако следует отметить: на 24,6% (с 24,82±1,24 до 18,71±0,77%) снизился тонус глазных сосудов у студентов на фоне приема Нутрофа Тотала,

Таблица 1. Классификация астенопий (по А.И. Дашевскому)

Вид	Форма	Причины возникновения
Аккомодационная	Рефракционная	Физиологический спазм аккомодации при гиперметропии и астигматизме
	Астеническая	Ослабление цилиарной мышцы при нарушении ее иннервации и общих заболеваниях организма
	Спазматическая	Спазм аккомодации
Мышечная	Рефракционная	Некоординированность аккомодации и конвергенции при близорукости и астигматизме
	Астеническая	Ослабление внутренних прямых мышц глаза при расстройствах их иннервации и общих заболеваниях организма
Смешанная	Аккомодативно-мышечная	Преобладание аккомодативной астенопии
	Мышечно-аккомодативная	Преобладание мышечной астенопии
Нервная		Невроз, истерия
Симптоматическая		Воспалительные заболевания глаз, придаточных пазух носа, соматическая патология

Таблица 2. Динамика показателей зрительного анализатора у студенток ООБМУ на фоне применения пищевой добавки Нутроф® Тотал (1-й и 4-й месяцы наблюдения)

Показатели	Группы			
	1-я (n=19)		2-я (n=17)	
	Сроки исследования при изучении дисциплины			
	1-й мес	4-й мес	1-й мес	4-й мес
Острота зрения, усл. ед.	0,97±0,014	0,98±0,013	0,96±0,015	1,0
p	p>0,05		p>0,05	
Резервы аккомодации, дптр	0,95±0,21	1,11±0,2	0,94±0,22	2,0±0,34
p	p>0,05		p<0,05	
RQ, %	2,81±0,09	2,98±0,09	2,93±0,09	3,12±0,08
p	p>0,05		p>0,05	
α/t_1 , %	25,53±1,21	22,74±1,29	24,82±1,24	18,71±0,77
p	p>0,05		p<0,05	

Таблиця 3. Динаміка показателів астениї та СВД у студентів ООБМУ на фоні приєму добавки Нутроф® Тотал і групі контролю

Показатель	Групи			
	1-я (n=19)		2-я (n=17)	
	Сроки дослідження при вивченні дисципліни			
	1-й мес	4-й мес	1-й мес	4-й мес
ВАШ-А	4,89±0,21	4,68±0,22	4,94±0,20	3,88±0,17
p	p>0,05		p<005	
Шкала оцінки вегетативних розстройств	29,95±1,57	27,11±1,23	28,88±1,8	24,06±1,2
p	p>0,05		p<0,05	
ВИК	18,32±1,29	17,11±1,21	16,94±1,3	12,83±1,25
p	p>0,05		p<005	

Таблиця 4. Динаміка складових успішності (активність, увага і засвоєність) студентів ООБМУ при астенопічних і астеничних проявах на фоні приєму добавки Нутроф® Тотал

Показатель	Групи			
	1-я (n=19)		2-я (n=17)	
	Сроки дослідження при вивченні дисципліни			
	1-й мес	4-й мес	1-й мес	4-й мес
Активність	3,74±0,21	4,05±0,18	3,76±0,20	4,35±0,12
p	p>0,05		p<005	
Увага	3,89±0,23	4,0±0,20	3,71±0,21	4,53±0,12
p	p>0,05		p<005	
Засвоєність	3,79±0,22	4,0±0,18	3,76±0,18	4,47±0,12
p	p>0,05		p<0,05	

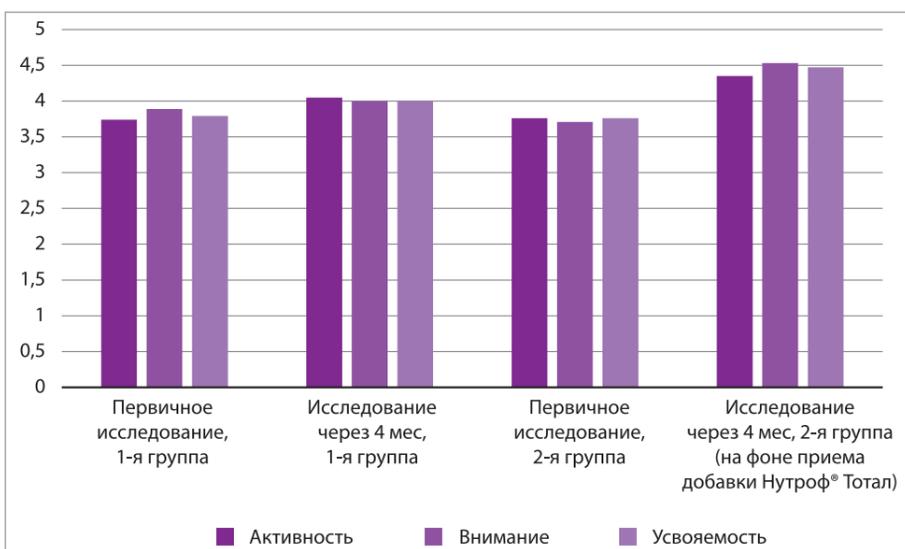

Рис. Динаміка складових успішності (активність, увага і засвоєність) у учасників дослідження при астенопічних і астеничних проявах на фоні приєму добавки Нутроф® Тотал

в 1-й групі цей показник ($\alpha/t1$) не переніс суттєвих змін.

По даним анкетування, зменшення зорового втомлення (астенопії), покращення чіткості, яркості зображення, підвищення зорової працездатності через 2 міс визначалося у 94,7% пацієнтів

1-ї групи і 58,8% – 2-ї, а через 4 міс – в 78,9% і 23,5% ($p<0,05$) випадків відповідно. Після курсу приєму Нутрофа Тотала в групі студентів спостерігалася статистично значуща позитивна динаміка функціональних показників зорового аналізатора у більшості пацієнтів.

По даним анкетування, зменшення астеничних скарг, зниження втоми, подразливості, потливості ладоней, підвищення концентрації уваги і загальної працездатності через 2 міс визначалося в 84,2% – в 1-й і 70,6% – в 2-й групі, а через 4 міс – в 73,7% і 29,4% ($p<0,05$) випадків відповідно.

В перші місяці спостереження СВД мав місце в обох групах, причому за шкалою ВАШ в 1-й групі середній бал знизився з 4,89, а в 2-й – з 4,94 (табл. 3). К 4-му міс спостереження він зберігався у 94,7% і 82,4% студентів відповідно, тяжкість СВД за шкалою ВАШ мала тенденцію до зниження (в 1-й групі на 4,5%, а в 2-й – на 27,3%; $p<005$).

При первинному дослідженні було помічено підвищення показника за шкалою оцінки вегетативних розстройств в обох групах: до 29,95±1,57 бала – в 1-й групі і до 28,88±1,8 бала – в 2-й; через 4 міс зареєстровано незначительне (на 10,5%) зниження в 1-й групі і значиме (на 20%, до 24,06±1,2 бала) – в 2-й, що вказує на практичне повне стабілізацію і нивелювання ознак СВД.

Інтерпретуючи дані ВІК, можна відзначити у всіх спостережуваних студентів переважає симпатического впливу ВНС: в середньому 18,32±1,29 vs 16,94±1,3 в 1-й і 2-й групах відповідно. Через 4 міс при проведенні повторного дослідження була помічена тенденція до зниження показника ВІК: в 1-й групі на 7%, в 2-й – на 32,3% ($p<005$), що на 12,8% перевищало повне вегетативне рівноваж (ейтону) в серцево-судинній системі. Таким чином, при приєму добавки Нутроф® Тотал знизилася активність симпатического звена ВНС, дані ВІК наблизилися до нормотонії. Це можна пояснити впливом ω_3 -жирних кислот на ВНС, що проявляється в підвищенні вагального тону і зменшенні ризику аритмій.

Оцінюючи первинні дані активності, уваги і засвоєності у студентів двох груп ІV курсу ООБМУ за дисципліну «Анестезіологія і реаніматологія», значимих відмінностей не було (табл. 4, рис.).

Спостереження студентів через 4 міс вивчення дисципліни продемонстрували суттєве (на 76,5%) зменшення скарг астенопічного і астеничного характеру у 88,2% учасників 2-ї групи, що значимо відобразилося на показниках, що визначають успішність: активність студентів підвищилася на 15,7%, увага – на 22,1% і засвоєність навчального матеріалу – на 18,9%.

Значимого підвищення цих показників в 1-й групі через 4 місяці не відзначалося.

Застосування дієтичної добавки Нутроф® Тотал курсом 4 міс не викликало побічних явищ ні у одного студента.

Висновки

Застосування дієтичної добавки Нутроф® Тотал впродовж 4 міс сприяло покращенню тону судин і резерву адаптації у 70,6% студентів медичного училища з аккомодационною астенопією і СВД, підвищенню зорової працездатності – у 76,5%, зменшенню проявів астениї (на 27,3% за ВАШ-А) – у 60,1%, нормалізації стану ВНС за шкалою оцінки вегетативних розстройств – на 20%, по ВІК – на 32%.

В результаті зменшення вираженості астенопічних розстройств, нормалізації стану ВНС, покращення загального самопочуття і зменшення скарг підвищилася успішність студентів ІV курсу ООБМУ за дисципліною «Анестезіологія і реаніматологія»: активність студентів на заняттях зросла на 15,7%, увага – на 22,1%, засвоєність навчального матеріалу – на 18,9%.

Ця робота показує, що для успішної організації педагогічного процесу необхідний контроль стану здоров'я студентів; це є не лише окремою задачею, а однією з пріоритетних проблем держави, що вимагають раціональних рішень.

Список літератури знаходиться в редакції.

№ 05.03.02-03/54289
от 28.08.2014 до 27.08.2019.

ДАЙДЖЕСТ

ОФТАЛЬМОЛОГІЯ

Дефіцит вітаміну D і діабетическа ретинопатія

А. Sanguankeo з медичного центру Бассетт (США) в своїй роботі проаналізував 13 спостережуваних досліджень при участі 9350 хворих на цукровий діабет (СД), у яких були діагностовані діабетическа ретинопатія і дефіцит вітаміну D. ОШ розвитку будь-якого виду діабетическої ретинопатії у осіб з дефіцитом вітаміну D порівняно з учасниками без неї становило 1,391 ($p=0,011$), непроліферативної діабетическої ретинопатії – 1,209 ($p=0,001$), проліферативної – 1,315 ($p<0,001$). При зведенні результатів всіх досліджень ОШ становило 1,267 ($p<0,001$). Крім того, у пацієнтів з діабетическою ретинопатією відзначали достовірно нижчу концентрацію 25-гідроксивітаміну з загальною різницею середніх -2,22 нг/мл ($p<0,001$).

А. Sanguankeo і соавт. передбачають, що в основі взаємозв'язку між авітамінозом і офтальмологічним захворюванням лежить здатність вітаміну D позитивно впливати на секрецію інсуліну у хворих СД 2 типу, а також знизити концентрацію судинного ендотеліального фактора росту. В лабораторних дослідженнях були виявлені рецептори до вітаміну D в сітчатці, а також зменшення її васкуляризації після введення останнього в експерименті на тваринах. Крім того, в попередніх дослідженнях знижений рівень вітаміну D був пов'язаний з другим мікросудинним ускладненням СД – болісною периферическою невропатією, де одноразова внутрим'язова ін'єкція вітаміну D в дозі 600 тис. МЕ сприяла достовірно зменшенню інтенсивності болю у >100 пацієнтів (BMJ Open Diabetes Res Care, 2016; 4: e000148).

Vitamin D Deficiency Linked to Diabetic Retinopathy. Medscape, 28 May 2016.

Нітрати в овочах можуть запобігти розвитку глаукоми

Дієта з підвищеним вмістом нітратів і зелених листових овочів сприяє зменшенню ризику розвитку первинної відкритоугольної глаукоми (ПОУГ). Подібний захисний ефект був особливо помітний при ПОУГ з ранньою втратою периферических полів зору (ПЗ) на момент постановки діагнозу.

Для вивчення взаємозв'язку між ПОУГ і присутністю нітратів в раціоні Jae N. Kang і соавт. з Женської лікарні Бриггса і Гарвардської медическої школи (США) проаналізували 1483 випадки ПОУГ, виявлених серед 63 893 жінок і 41 094 чоловіків (середній вік 66,8 років), які брали участь в дослідженні здоров'я медических сестер (Nurses' Health Study) і захворюваності працівників охорони здоров'я (Health Professionals Follow-up Study).

У пацієнтів з високим вмістом нітратів і зелених листових овочів в раціоні ризик розвитку ПОУГ знизився на 21% порівняно з тими, хто споживав менше нітратів (240 мг/сут) порівняно з тими, хто споживав низький квантиль, – 80 мг/сут (відносний ризик (ОР) 0,79; 95% довірливий інтервал (ДІ) 0,66-0,93; $p=0,02$). Обнаряжена взаємозв'язок був ще більш переконливим у пацієнтів з ранньою втратою периферических ПЗ. В частині, у осіб, які споживали найбільш високий квантиль, було зафіксовано зменшення ризику даної патології на 44% порівняно з нижнім квантилем (ОР 0,56; 95% ДІ 0,40-0,79; $p<0,001$).

Нітрати, що надходять з їжею, є зовнішнім джерелом оксиду азоту (NO). Згідно з результатами попередніх досліджень, система NO, порушення в якій призводять до розвитку ауторегуляції кровообігу, грає ключову роль в патогенезі ПОУГ. Авторами запропоновано, що метаболічний шлях нітрат – нітрит – NO може представляти собою важливий альтернативний джерело NO у хворих на ПОУГ, при цьому навіть 1 порція зелених листових овочів на день вносить суттєвий внесок в генерацію NO.

Dietary Nitrate in Vegetables May Protect Against Glaucoma. Medscape, 15 Jan 2016. Kang J.H., Willett W.C., Rosner B.A. et al. Association of Dietary Nitrate Intake With Primary Open-Angle Glaucoma: A Prospective Analysis From the Nurses' Health Study and Health Professionals Follow-up Study. JAMA Ophthalmol. 2016;134(3):294-303. doi: 10.1001/jamaophthol.2015.5601.

Підготувала Дар'я Коваленко